

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή στην Πραγματολογία.....1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Ανάπτυξη των Πραγματολογικών Δεξιοτήτων
από τη Γέννηση έως την Ενηλικίωση - Αξιολογητικές
Δοκιμασίες.....5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Τρόποι Βελτίωσης των Πραγματολογικών
Δεξιοτήτων..... 41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Πραγματολογία και Συμβολικό Παιχνίδι..... 59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ψυχοσυναισθηματική Ανάπτυξη του Παιδιού..... 65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Τρόποι Αποτελεσματικής Επικοινωνίας Γονέα
και Παιδιού..... 73

Βιβλιογραφία 77

Ευρετήριο 79

- 15) Ξεκινά μία συζήτηση και αλλάζει το θέμα συζήτησης όποτε το κρίνει απαραίτητο
- 16) Εκφράζει με όποιον τρόπο μπορεί το συναίσθημά του – μη λεκτικά ή λεκτικά
- 17) Αρχίζει να χρησιμοποιεί τη γλώσσα με φανταστικούς τρόπους – π.χ. μιμείται ρόλους από αγαπημένους του ήρωες
- 18) Αρχίζει να παρέχει περιγραφικές λεπτομέρειες για να διευκολύνει την κατανόηση του ακροατή
- 19) Χρησιμοποιεί λέξεις κλειδιά
- 20) Αποσαφηνίζει και ζητά διευκρινίσεις με όποιον τρόπο μπορεί, μη λεκτικά, π.χ. δείξιμο ή λεκτικά
- 21) Ικανότητα διατήρησης θέματος στην αλληλεπίδραση με τον ενήλικα
- 22) Δίνει διευκρινίσεις
- 23) Προσαρμογή τρόπου ομιλίας στον ακροατή
- 24) Χρήση πρώιμων μορφών κανόνων ευγενείας
- 25) Χρησιμοποιεί επιφωνήματα με σκοπό την πρόκληση προσοχής

Πραγματολογικές Δεξιότητες παιδιών 3-4 ετών

- 1) Παίζει με τα άλλα παιδιά
- 2) Παίζει ομαδικά παιχνίδια με απλούς κανόνες
- 3) Μοιράζεται τα παιχνίδια του
- 4) Περιμένει τη σειρά του
- 5) Κατανοεί και εκφράζει βασικά συναισθήματα (π.χ. φόβο, λύπη)-εικόνες:
Ο θεραπευτής δίνει τις παρακάτω εικόνες συναισθημάτων και ρωτά: «Πώς αισθάνεται το παιδί στην εικόνα;» (Εικόνες 2-3 έως 2-5)

Εικόνα 2-3

- 43) Κατηγορεί άλλους
- 44) Παραπονιέται
- 45) Προβάλλει δικαιολογίες
- 46) Διαφωνεί με άλλους
- 47) Ξεκινάει «πειράγματα»

Πραγματολογικές Δεξιότητες παιδιών ηλικίας 4-5 ετών

- 1) Έχει έναν ή περισσότερους φίλους
- 2) Θέλει να ικανοποιεί τις επιθυμίες των φίλων του
- 3) Αρχίζει να κατανοεί σειρά και κανόνες, χωρίς να τα τηρεί πάντα
- 4) Έχει περιέργεια για τις διαφορές ανάμεσα στα δυο φύλα
- 5) Προσπαθεί για την επίτευξη δυσκολότερων στόχων
- 6) Αν αποτύχει σε κάτι δεν το εγκαταλείπει
- 7) Κατανοεί τα αισθήματα των άλλων- σκίτσο:
Ο θεραπευτής δίνει την παρακάτω εικόνα και ρωτά το παιδί: «Τι πρόβλημα υπάρχει στην παρακάτω εικόνα; Πώς νιώθει το παιδί;» (Εικόνα 2-8)
- 8) Κατανοεί τι είναι σωστό και τι λάθος
Ο θεραπευτής δίνει τις παρακάτω εικόνες και ρωτά τι είναι λάθος (Εικόνες 2-9 και 2-10)

Εικόνα 2-8

Sofia Kypriakou

Εικόνα 2-9

Sofia Kypriakou

Εικόνα 2-10

- 9) Δίκιο-άδικο
Η δραστηριότητα αυτή αξιολογείται μέσω παρατήρησης του παιδιού κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού
- 10) Χαιρετά γνωστούς
- 11) Του αρέσει να τραγουδά, να χορεύει, να υποδύεται ρόλους
Ο θεραπευτής προτείνει στο παιδί: «Να παίξουμε το μανάβικο; Εσύ θα πρέπει να μου λες τι να κάνω» (ο θεραπευτής καθοδηγείται από το παιδί)
- 12) Βοηθά τους άλλους, αλλά αν θέλει κάτι το απαιτεί

Εικόνα 2-13

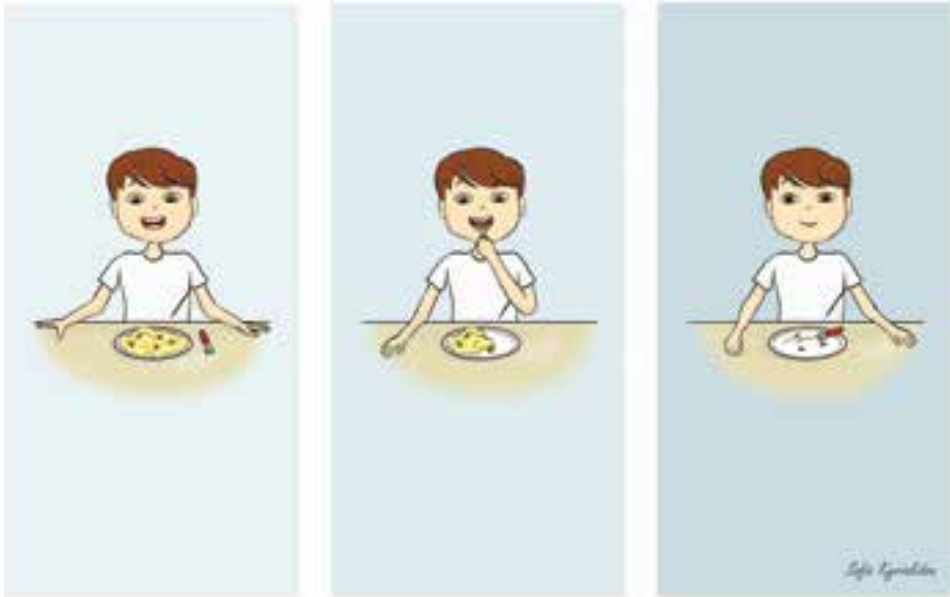

Εικόνα 2-14

Ο θεραπευτής δίνει τις παρακάτω εικόνες και ρωτά το παιδί: «Ποιο κορίτσι φοράει κόκκινο φόρεμα;» (αυτή) (Εικόνα 2-14)

Ο θεραπευτής δίνει τις παρακάτω εικόνες και ρωτά το παιδί: «Ποιο αρκουδάκι είναι μέσα στο κουτί;» (αυτό) (Εικόνα 2-15)

Ο θεραπευτής δίνει τις παρακάτω εικόνες και ρωτά το παιδί: «Ποιος κοιμάται;» (αυτός) (Εικόνα 2-16)

Εικόνα 2-23

τις τοποθετήσει στη σωστή χρονική σειρά (ο θεραπευτής παρατηρεί εάν το παιδί χρησιμοποιεί σωστά τους χρόνους των ρημάτων) **(Εικόνα 2-23)**

13) Αιτιολόγηση καταστάσεων

Ο θεραπευτής δίνει την παρακάτω εικόνα και ρωτά: «Γιατί κλαίει το παιδί;» **(Εικόνα 2-24)**

Ο θεραπευτής δίνει την παρακάτω εικόνα και ρωτά: «Γιατί είναι λυπημένο το παιδί;» **(Εικόνα 2-25)**

Ο θεραπευτής δίνει την παρακάτω εικόνα και ρωτά: «Γιατί φοβάται το παιδί;» **(Εικόνα 2-26)**

Ο θεραπευτής δίνει την παρακάτω εικόνα και ρωτά: «Γιατί ντρέπεται το παιδί;» **(Εικόνα 2-27)**

Ο θεραπευτής δίνει την παρακάτω εικόνα και ρωτά: «Γιατί θύμωσε το παιδί;» **(Εικόνα 2-28)**

14) Δηλώνει ένα πρόβλημα

Ο θεραπευτής δίνει την παρακάτω εικόνα και ρωτά: «Τι να λέει το παιδί;» **(Εικόνα 2-29)**

Ο θεραπευτής δίνει την παρακάτω εικόνα και ρωτά: «Τι να λέει το κορίτσι;» **(Εικόνα 2-30)**

16) Ζητά τη σημασία των λέξεων

Ο θεραπευτής διαβάζει στο παιδί ένα κείμενο, το οποίο περιέχει και ψευδολέξεις

Εικόνα 2-39

- Εναλλακτικά ρωτάμε: Τι κάνατε σήμερα στο σχολείο;

Τι κάνατε το σ/κ;

Ποιο είναι το αγαπημένο σου παιδικό; Μπορείς να μου πεις την ιστορία του;

28) Περιγράφει μια ιστορία κοιτάζοντας εικόνες

Ο θεραπευτής δίνει στο παιδί τρεις εικόνες σειροθέτησης και του ζητά να τις βάλει στη σωστή σειρά. Αφού τις βάλει ζητά από το παιδί να περιγράψει την ιστορία.

(Εικόνα 2-40)

29) Περιγράφει τη λειτουργία αντικειμένων

Ο θεραπευτής ρωτά το παιδί:

- Τι κάνουμε με το μαχαίρι;
- Τι κάνουμε με το ποτήρι;
- Τι κάνουμε με το πριόνι;
- Τι κάνουμε με το αυτοκίνητο;
- Τι κάνουμε με την πυξίδα;

30) Αναγνωρίζει την ανάγκη του άλλου για βοήθεια και την παρέχει

α) Ο θεραπευτής παριστάνει ότι διψάει και λέει: «Πω πω διψάω πάρα πολύ». Έπειτα, περιμένει από το παιδί να του προτείνει να πιεί νερό

β) Ο θεραπευτής αναζητά λεκτικά ένα μαρκαδόρο («Πω πω να είχα τώρα ένα μαρκαδόρο να σου ζωγράφισα ένα αστεράκι») και περιμένει από το παιδί να του δώσει τον μαρκαδόρο ή να του τον δείξει

Πραγματολογικές Δεξιότητες παιδιών ηλικίας 1 έως 2 ετών	Ναι	Όχι	Αναδύεται
1. Φέρνει αντικείμενα για να τα δείξει στον ενήλικα			
2. Ζητά αντικείμενα δείχνοντάς τα και κατονομάζοντάς τα (η ομιλία του μπορεί να είναι δυσκατάληπτη)			
3. Ζητά την προσοχή σωματικά ή λεκτικά (π.χ. λέγοντας μαμά)			
4. Χρησιμοποιεί χειρονομίες για να ζητήσει βοήθεια ή να τραβήξει το ενδιαφέρον			
5. Ξεκινά να λέει «Γεια»			
6. Εκφράζει άρνηση λέγοντας «Όχι», κουνώντας το κεφάλι, απομακρύνοντας το αντικείμενο			
7. Κάνει σχόλιο σχετικά με ένα αντικείμενο/ ενέργεια κατευθύνοντας την προσοχή του ακροατή μέσω κατάδειξης ή λεκτικά			
8. Απαντά σε απλές ερωτήσεις, κάποιες φορές δε γίνεται κατανοητή η ομιλία του			
9. Ανταποκρίνεται στην ομιλία του ενήλικα μέσω βλεμματικής επαφής ή επανάληψης λέξης			
10. Πειράζει, προειδοποιεί, χρησιμοποιώντας χειρονομίες, φωνές ή λέξεις κατά προσέγγιση			
11. Χρησιμοποιεί μεμονωμένες λέξεις ή μικρές φράσεις για να εκφράσει τις προθέσεις του			
12. Κατονομάζει αντικείμενα μπροστά σε άλλους			
13. Ξεκινά η επιθυμία για μάθηση και ρωτά «Τι είναι αυτό;»			
14. Συνδυάζει δυο λέξεις σε μια φράση για να εκφράσει κτητικότητα («δικό μου»)			
15. Αυξημένη λεκτική αλληλεπίδραση-εναλλαγή με τον ενήλικα			

Τρόποι Βελτίωσης των Πραγματολογικών Δεξιοτήτων

Για να είναι επιτυχής η επικοινωνία, θα πρέπει το παιδί πρώτα να μάθει να απολαμβάνει να βρίσκεται στον ίδιο χώρο με κάποιον άνθρωπο, έτσι σιγά σιγά θα αναπτύξει την ικανότητα να εστιάζει σε αυτόν τον άνθρωπο, να συγκεντρώνεται και να διατηρεί την προσοχή του. Καθώς απολαμβάνει την παρέα, το παιδί θα μάθει να συμμετέχει σε αλληλουχίες δραστηριοτήτων μαζί με άλλα άτομα, να κάνει εναλλαγή σειράς, να μοιράζεται τον προσωπικό του χώρο, να χρησιμοποιεί και να κατανοεί τη σημασία της βλεμματικής επαφής. Όσο εδραιώνεται η καλή σχέση μεταξύ ατόμου και παιδιού, το παιδί θα χρησιμοποιεί και θα κατανοεί εκφράσεις προσώπου, τη σωματική επαφή και γενικότερα τη μη λεκτική επικοινωνία. Όταν κατακτηθεί η κατανόηση και η χρήση της μη λεκτικής επικοινωνίας, το παιδί θα είναι σε θέση πια να χρησιμοποιεί φωνητικές παραγωγές με νόημα και θα μπορέσει να ρυθμίζει και να ελέγχει το επίπεδο διέγερσής του. Έτσι, μέρα με τη μέρα θα αναπτύσσεται συναισθηματικά και σωματικά.

Είναι σημαντικό, λοιπόν να βοηθήσουμε το παιδί να αναπτύξει τις κοινωνικές του δεξιότητες, οι οποίες είναι απαραίτητες για την αποτελεσματική λειτουργία κάθε ατόμου μέσα στην ομάδα ή εντός μιας κοινότητας. Όταν οι κοινωνικές δεξιότητες είναι ανεπαρκείς, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα το παιδί να παρουσιάσει συναισθηματικές και συμπεριφορικές διαταραχές. Οι κοινωνικές δεξιότητες είναι ένα μέσο πρόβλεψης των μελλοντικών ακαδημαϊκών και κοινωνικών προσαρμογών. Έρευνες έχουν συσχετίσει την κοινωνική προσαρμογή με την αποδοχή ή την απόρριψη από τους συνομήλι-

κους.

Αν ένα παιδί αντιμετωπίζει δυσκολίες στις πραγματολογικές δεξιότητες, θα πρέπει να του μάθουμε πώς να αλληλεπιδρά και να επικοινωνεί με άλλους ανθρώπους αφού οι δεξιότητες αυτές δεν αναπτύχθηκαν φυσικά, όπως θα έπρεπε. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να το βοηθήσουμε να μάθει πώς να εμπλέκεται κατάλληλα με άλλους κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας, να το προτρέψουμε να κάνει φίλους στο σχολείο και να συμμετέχει σε σχολικές δραστηριότητες (π.χ. παίζοντας αθλήματα ή συμμετέχοντας σε ομαδικές εργασίες), να απαντά κατάλληλα κατά τη διάρκεια αλληλεπιδράσεων με την οικογένεια, τους δασκάλους, τους συμμαθητές του ή με άγνωστα πρόσωπα. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να το ενθαρρύνουμε να κατανοήσει τους κοινωνικούς κανόνες που μας διέπουν και να αναπτύξει συγκεκριμένες κοινωνικές δεξιότητες (π.χ. εναλλαγή σειράς σε μια συνομιλία, κατάλληλη βλεμματική επαφή, λογική σκέψη).

Όλα αυτά μπορούμε να τα επιτύχουμε μέσα από διασκεδαστικές δραστηριότητες, κατά τις οποίες το παιδί θα περνά ποιοτικό χρόνο μαζί μας και θα αντιλαμβάνεται τη σημαντικότητα της κοινωνικής επαφής. Κάποιες από αυτές τις δραστηριότητες είναι οι εξής:

Παιχνίδι ρόλων: συμμετοχή σε δραστηριότητες παιχνιδιού ρόλων με ενήλικες και άλλα παιδιά, για να προσομοιώσουμε κοινωνικές καταστάσεις (π.χ. αγοράζοντας, πηγαίνοντας στο πάρκο, επίσκεψη στους παππούδες).

Παιχνίδια εναλλαγής σειράς: παίξτε παιχνίδια εναλλαγής σειράς, όπως επιτραπέζια παιχνίδια, για να δείξετε στο παιδί ότι «δεν πειράζει αν χάσει».

Εκφράσεις προσώπου: δείτε τις εκφράσεις προσώπου και συζητήστε τα συναισθήματα που σχετίζονται με αυτές.

Μίμηση: μιμηθείτε συναισθήματα και ενέργειες.

Περιγραφή: κοιτάξτε εικόνες μαζί με το παιδί και ενθαρρύνετε την περιγραφή ενός πράγματος ή θέματος. Ο ενήλικας πρέπει να υποκινεί το παιδί να διατηρήσει το θέμα.

Κουκλοθέατρο: πάρτε μέρος σε παιχνίδι ρόλων ή κουκλοθέατρο. Μπορείτε πρώτα να παρακολουθήσετε μια κατάσταση και έπειτα να προσπαθήσετε να τη δραματοποιήσετε.

Κόμικ: χρησιμοποιήστε κατάλληλα κόμικ που απεικονίζουν κοινωνικές καταστάσεις (πράγματα που κάνουν ή δεν κάνουν) και συζητήστε για το τι συμβαίνει.

Ομάδες κοινωνικών δεξιοτήτων: συνεργαστείτε με το σχολείο για να δημιουργήσετε μικρές δομημένες ομάδες, όπου μπορούν να εξασκηθούν οι κοινωνικές δεξιότητες (π.χ. εναλλαγή σειράς, αναμονή, ανταπόκριση, παραμονή στο θέμα, αμφισβήτηση).

Κοινωνικές ιστορίες: ανάπτυξη κοινωνικών ιστοριών που απεικονίζουν πώς να συμπεριφέρονται και να ανταποκρίνονται σε ορισμένες κοινωνικές καταστάσεις.

Χαιρετισμοί: ενθαρρύνουμε το παιδί να πει «γεια» και «αντίο» στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.

Πραγματολογία και Συμβολικό Παιχνίδι

Το παιχνίδι είναι η εθελοντική εμπλοκή σε δραστηριότητες αυτό-παρακίνησης, που συνήθως συνδέονται με την ευχαρίστηση και την απόλαυση. Το παιχνίδι μπορεί να συνίσταται σε διασκεδαστικές, φανταστικές, εποικοδομητικές, διαπροσωπικές (παιχνίδι με άλλους) ή ενδο-προσωπικές (μοναχικό παιχνίδι) αλληλεπιδράσεις. Είναι η μοναδική ασχολία των παιδιών και ο τρόπος, με τον οποίο μαθαίνουν για το περιβάλλον, το σώμα τους και τη θέση τους στον κόσμο γύρω τους. Η σωματική, αισθητηριακή, συναισθηματική, κοινωνική και διανοητική τους ανάπτυξη εξαρτάται από αυτό.

Το παιχνίδι συχνά θεωρείται μια επιπόλαιη πράξη, αλλά στην πραγματικότητα μπορεί να είναι πολύ δομημένο και με συγκεκριμένους στόχους. Οι δεξιότητες παιχνιδιού καθορίζονται από τις ικανότητες σχεδιασμού, αλληλουχίας, αντιμετώπισης προβλημάτων και γενίκευσης από τη μια δραστηριότητα στην άλλη.

Η ικανότητα του παιδιού να παίζει είναι πολύ σημαντική και δεν πρέπει να την υποτιμάμε, αφού μέσω του παιχνιδιού τα παιδιά μαθαίνουν και αντιλαμβάνονται τον τρόπο λειτουργίας του κόσμου και το πού εκείνα τοποθετούνται μέσα σε αυτόν. Το «ελεύθερο» ή αδόμητο παιχνίδι στην πρώιμη παιδική ηλικία είναι ένας σημαντικός τρόπος να μάθουν τα παιδιά τον κόσμο. Επιπλέον, μέσω του παιχνιδιού μπορούν να αναπτυχθούν οι κοινωνικές δεξιότητες. Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, παίζουν παιχνίδια με κανόνες και έτσι μαθαίνουν για τους κοινωνικούς κανόνες, το δίκιο και το άδικο, τον έλεγχο των παρορμήσεών τους, τη διαπραγμάτευση και την επίλυση προβλημάτων. Πάνω από

Ψυχοσυναισθηματική Ανάπτυξη του Παιδιού

Η γλώσσα και η γνώση, ως συναισθηματικές κοινωνικές δεξιότητες, αναπτύσσονται μέσα από συναισθηματικές σκόπιμες ανταλλαγές, αφού τα συναισθήματα είναι η δύναμη, η οποία μας επιτρέπει να μαθαίνουμε καινούρια πράγματα. Επιπλέον, μέσα από έρευνες διαπιστώνεται πως οι αισθητηριακές και κινητικές προτιμήσεις κάθε παιδιού είναι διαφορετικές. Με τον όρο αισθητηριακές και κινητικές προτιμήσεις εννοούμε τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο το κάθε παιδί προσλαμβάνει τις αισθήσεις, την ακουστική και οπτικο-χωρική επεξεργασία, τη γλώσσα, καθώς και τον κινητικό προγραμματισμό και τις ικανότητες αλληλουχίας. Η πρόοδος των παιδιών στις γλωσσικές, κινητικές και κοινωνικο-συναισθηματικές ικανότητες είναι αλληλένδετη (Greenspan & Wieder, 2006).

Η γνώση και η σκέψη διευρύνονται από τα πρώιμα χρόνια της ζωής μας μέσα από τις συναισθηματικές αλληλεπιδράσεις με τους ενήλικες. Όταν ένας ενήλικας αναγνωρίζει και απαντά στη συναισθηματική αντίδραση του παιδιού, η αλληλεπίδραση ξεκινά και η νοητική ανάπτυξη διευκολύνεται (Greenspan & Wieder, 2006). Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ παιδιού και ενήλικα μπορούν ακόμα, να βοηθήσουν το παιδί να ενισχύσει την ικανότητα σκέψης, σχηματίζοντας συναισθηματικά σήματα τα οποία ενθαρρύνουν την αποτελεσματική χρήση της γλώσσας (Greenspan, 2008). Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι τα συναισθήματα είναι η δύναμη που μας ωθεί στη μάθηση. Μέσα από την ανταλλαγή των συναισθημάτων με το κοινωνικό σύνολο αναπτύσσονται όλες οι δε-